

**WPŁYW EDUKACJI NA KSZTAŁTOWANIE
POSTAW WOBEC RÓŻNORODNOŚCI
WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY**

Anna Stefaniak

Centrum Badań nad Uprzedzeniami

Uniwersytet Warszawski

PLAN PREZENTACJI

- Uprzedzenia i mowa nienawiści w Polsce
- Psychologiczne metody budowania pozytywnych postaw międzygrupowych
- Studium przypadku – program „Szkoła Dialogu”

UPRZEDZENIA I MOWA NIENAWIŚCI W POLSCE

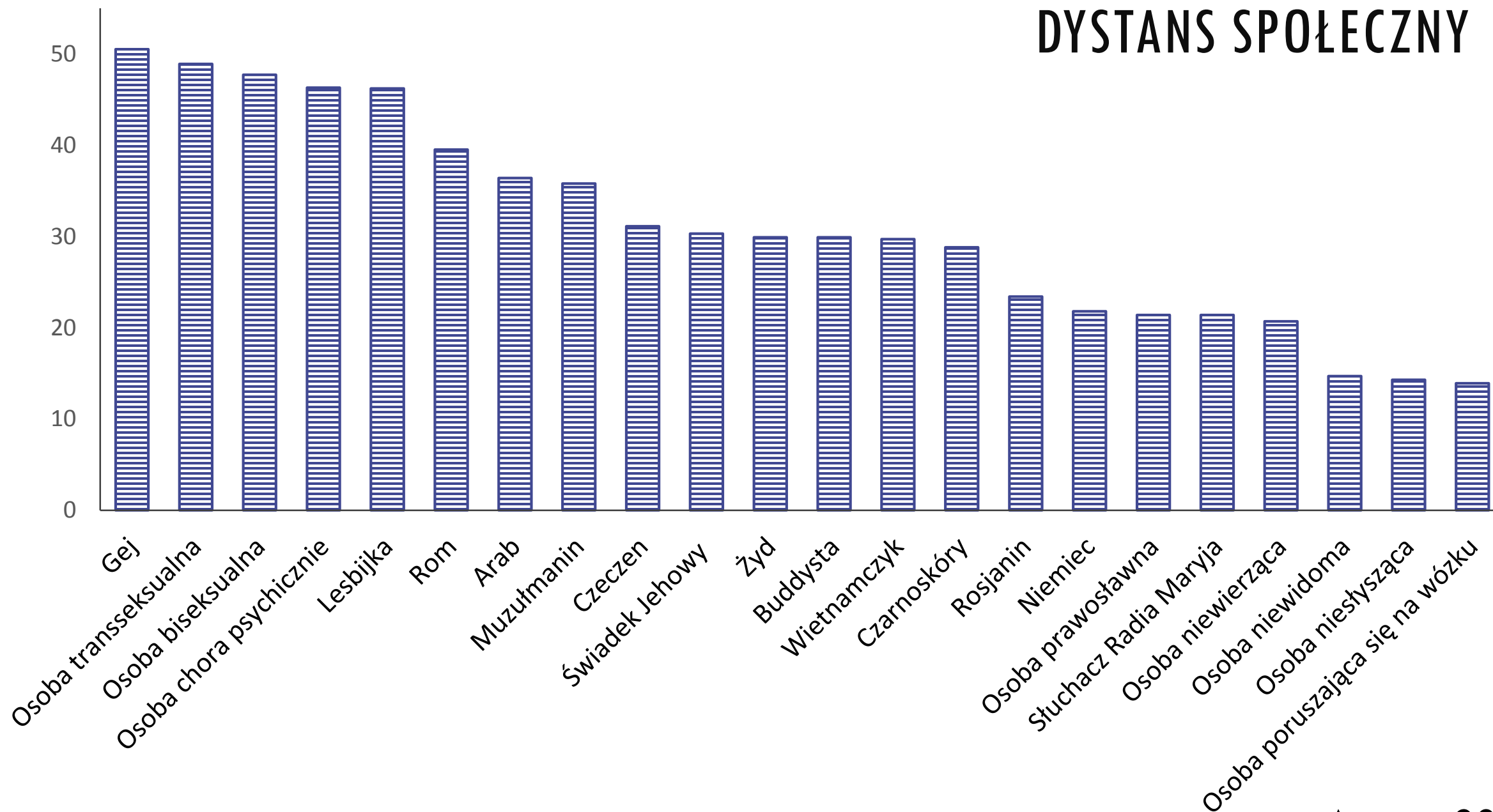
Stereotypy
~ przekonania

The diagram consists of three overlapping circles arranged in a triangle. The top circle is labeled 'Stereotypy ~ przekonania'. The bottom-left circle is labeled 'Dyskryminacja ~ zachowanie'. The bottom-right circle is labeled 'Uprzedzenia ~ postawy'. The circles overlap in the center and at the intersections between pairs of circles.

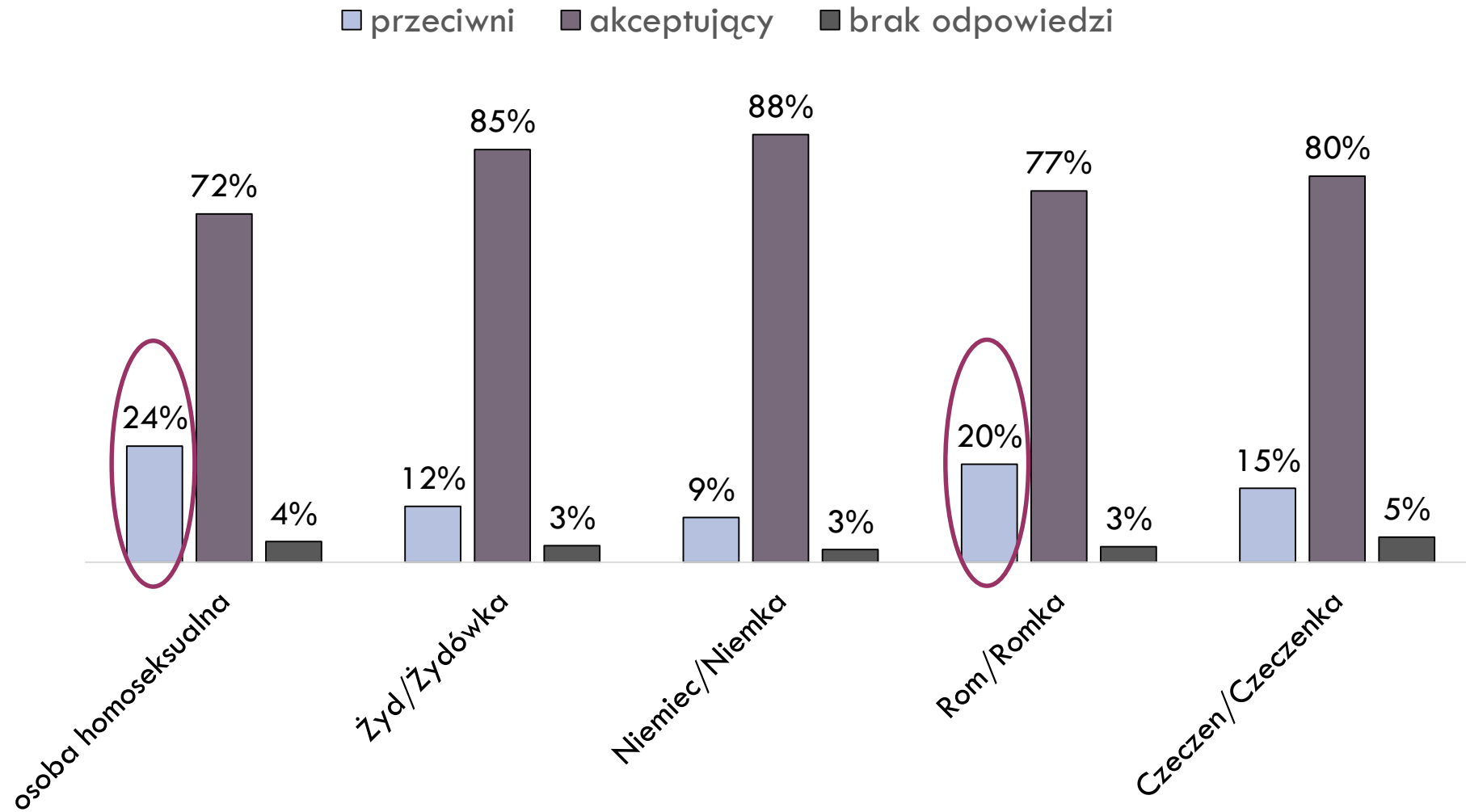
Dyskryminacja
~ zachowanie

Uprzedzenia
~ postawy

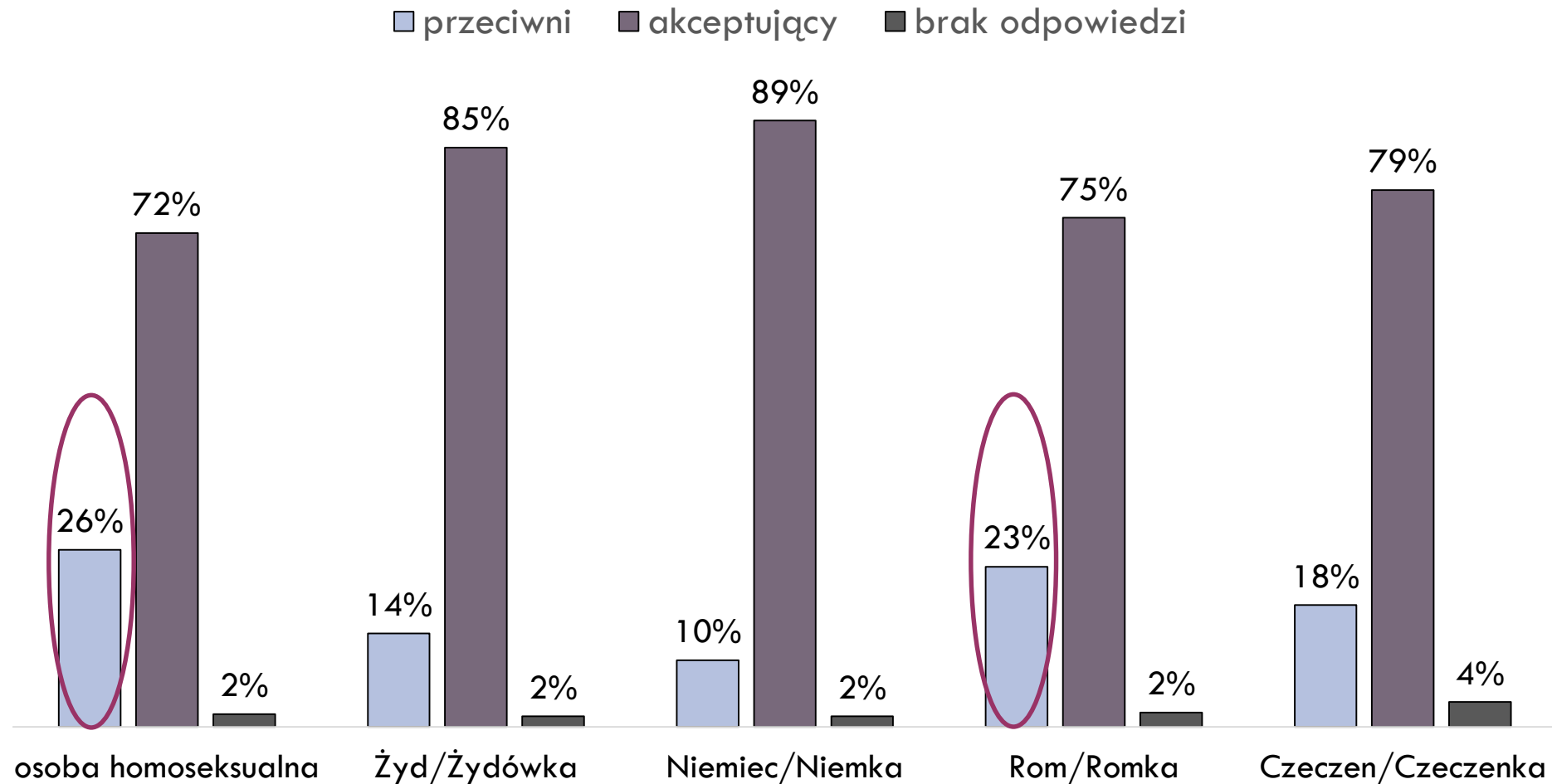
DYSTANS SPOŁECZNY

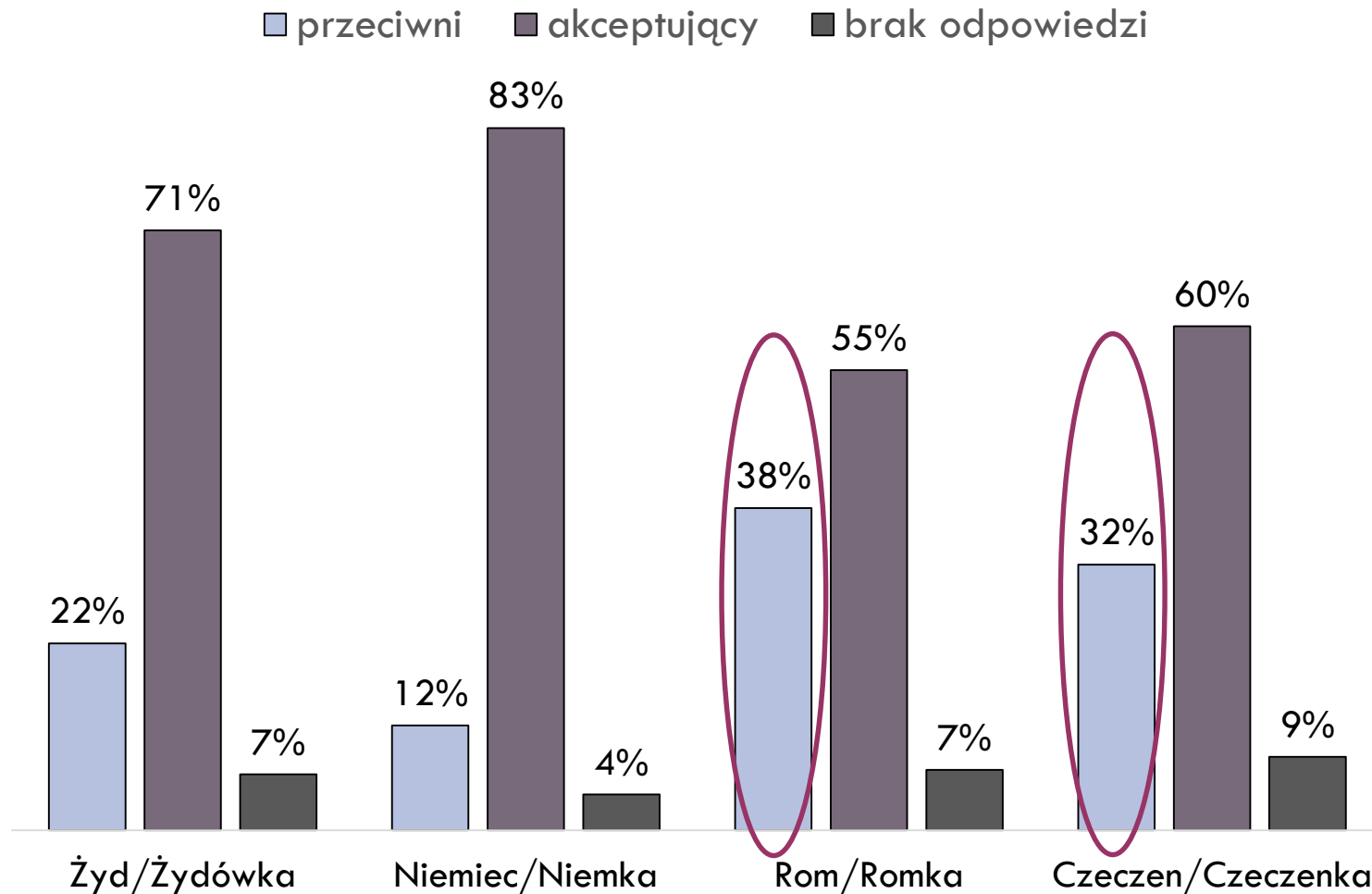
DYSTANS SPOŁECZNY – PRACA

DYSTANS SPOŁECZNY – SĄSIEDZTWO

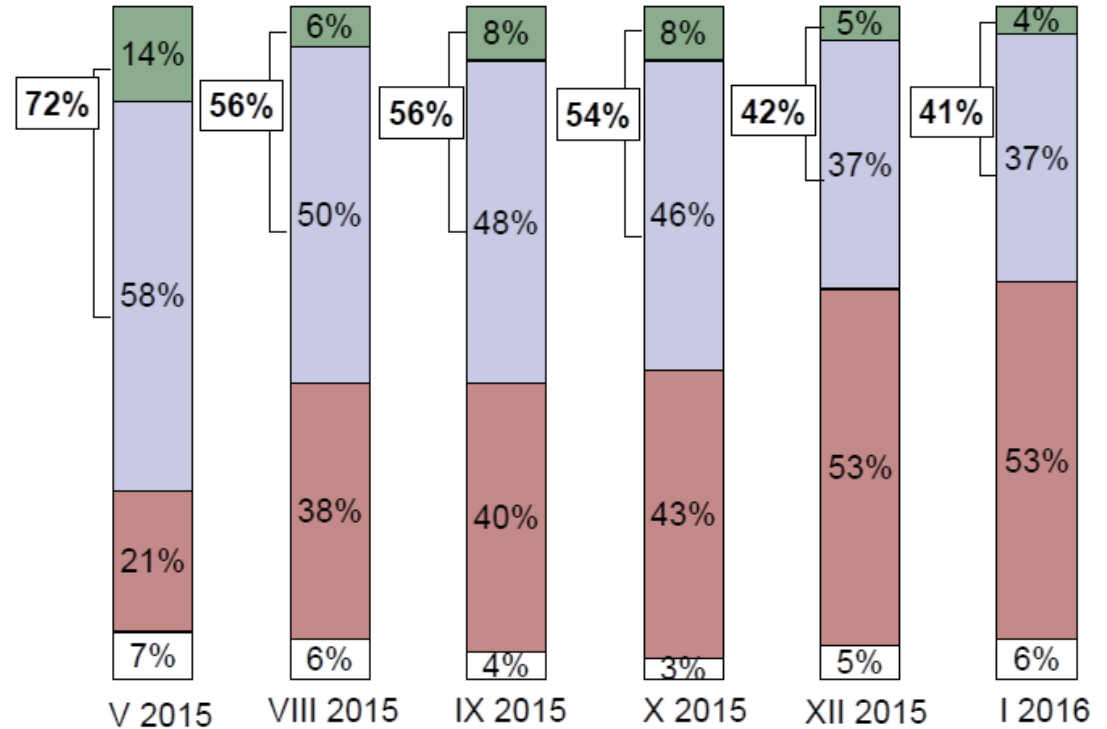
DYSTANS SPOŁECZNY – MAŁŻEŃSTWO

POSTAWY WOBEC UCHODźCÓW I MUZUŁMANÓW

Czy Pani/Pana zdaniem Polska powinna przyjmować uchodźców z krajów objętych konfliktami zbrojnymi?

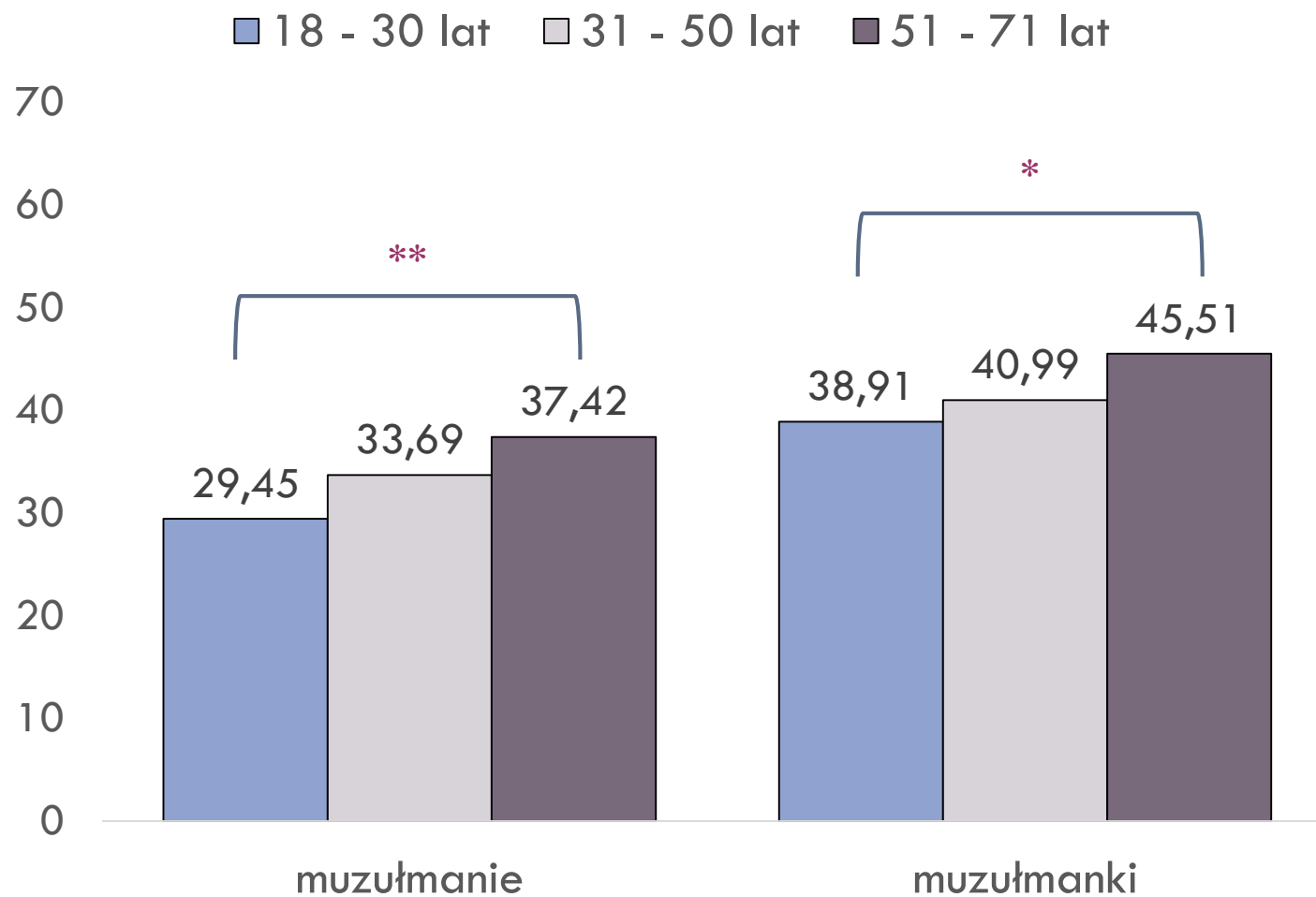
Tak, powinniśmy ich przyjmować i pozwolić się osiedlić

Nie, Polska nie powinna przyjmować uchodźców

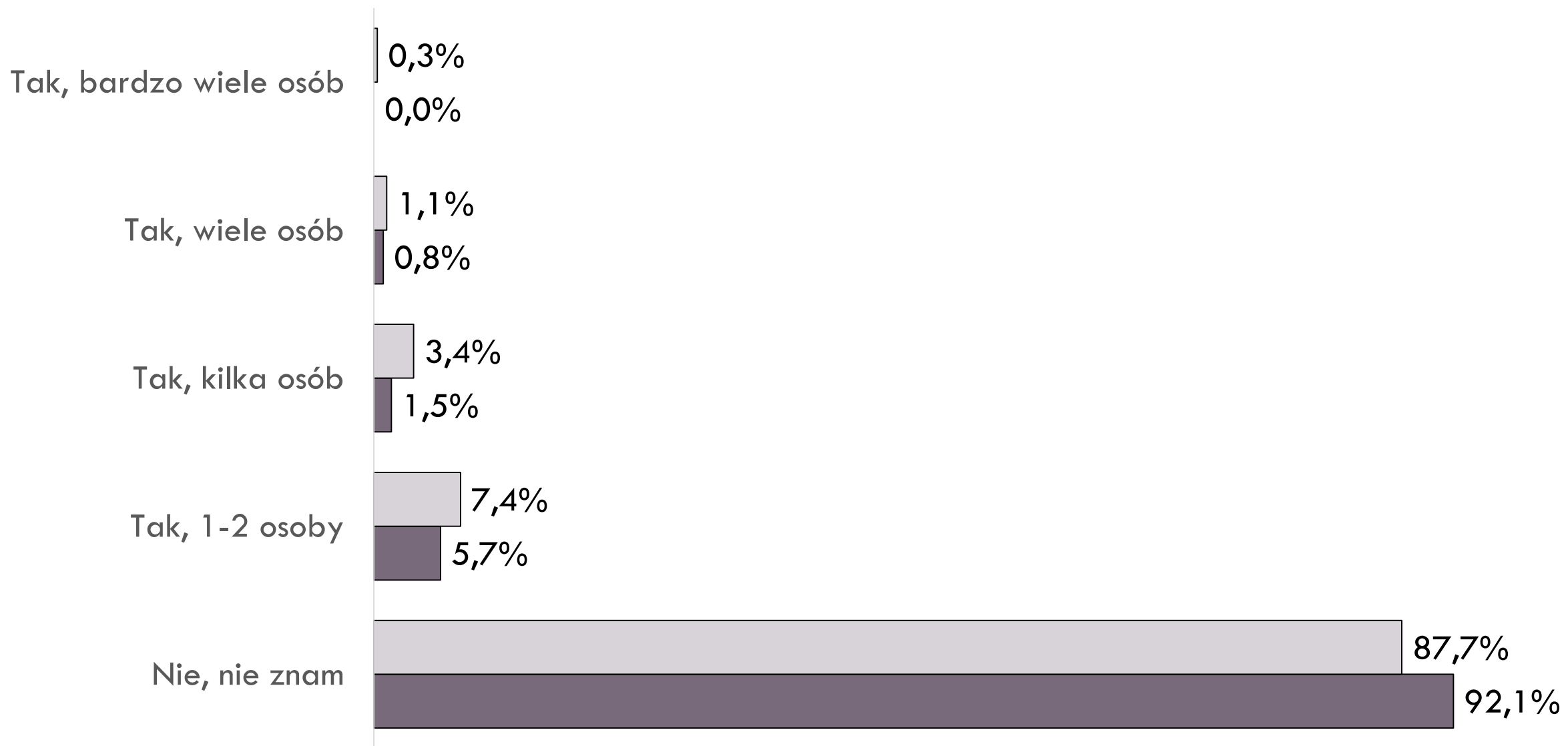
Tak, powinniśmy ich przyjmować do czasu, kiedy będą mogli wrócić do kraju, z którego pochodzą

Trudno powiedzieć

POSTAWY POLAKÓW WOBEC MUZUŁMANEK I MUZUŁMANÓW

□ Dorośli   ■ Młodzież

MOWA NIENAWIŚCI

WYPOWIEDZI, KTÓRE SZERZA, PROPAGUJĄ I USPRAWIEDLIWIAJĄ
NIENAWIŚĆ RASOWĄ, KSENOFOBIĘ, ANTYSEMITYZM ORAZ INNE
FORMY NIETOLERANCJI, PODWAŻAJĄCE BEZPIECZEŃSTWO
DEMOKRATYCZNE, SPOISTOŚĆ KULTUROWĄ I PLURALIZM

(RADA EUROPY)

MOWA NIENAWIŚCI

WSZYSTKIE TE WYPOWIEDZI, KTÓRE CZŁONKOWIE MNIEJSZOŚCI I GRUP NARAŻONYCH NA DYSKRYMINACJĘ UWAŻAJĄ ZA OBRAŻLIWE I KTÓRYMI PRZEDSTAWICIELE TYCH GRUP CZUJĄ SIĘ NAJBARDZIEJ DOTKNIĘCI

MOWA NIENAWIŚCI W POLSCE

GLÓWNE ŹRÓDŁA

Internet

Telewizja

Znajomi

AKCEPTACJA MOWY NIENAWIŚCI WOBEC ...

(POLSKA MŁODZIEŻ I DOROŚLI)

Żydów (10-22%)

Ukraińców (5-19%)

Romów (16-23%)

osób czarnoskórych/Afrykańczyków (5-14%)

osób LGBT (20-38%)

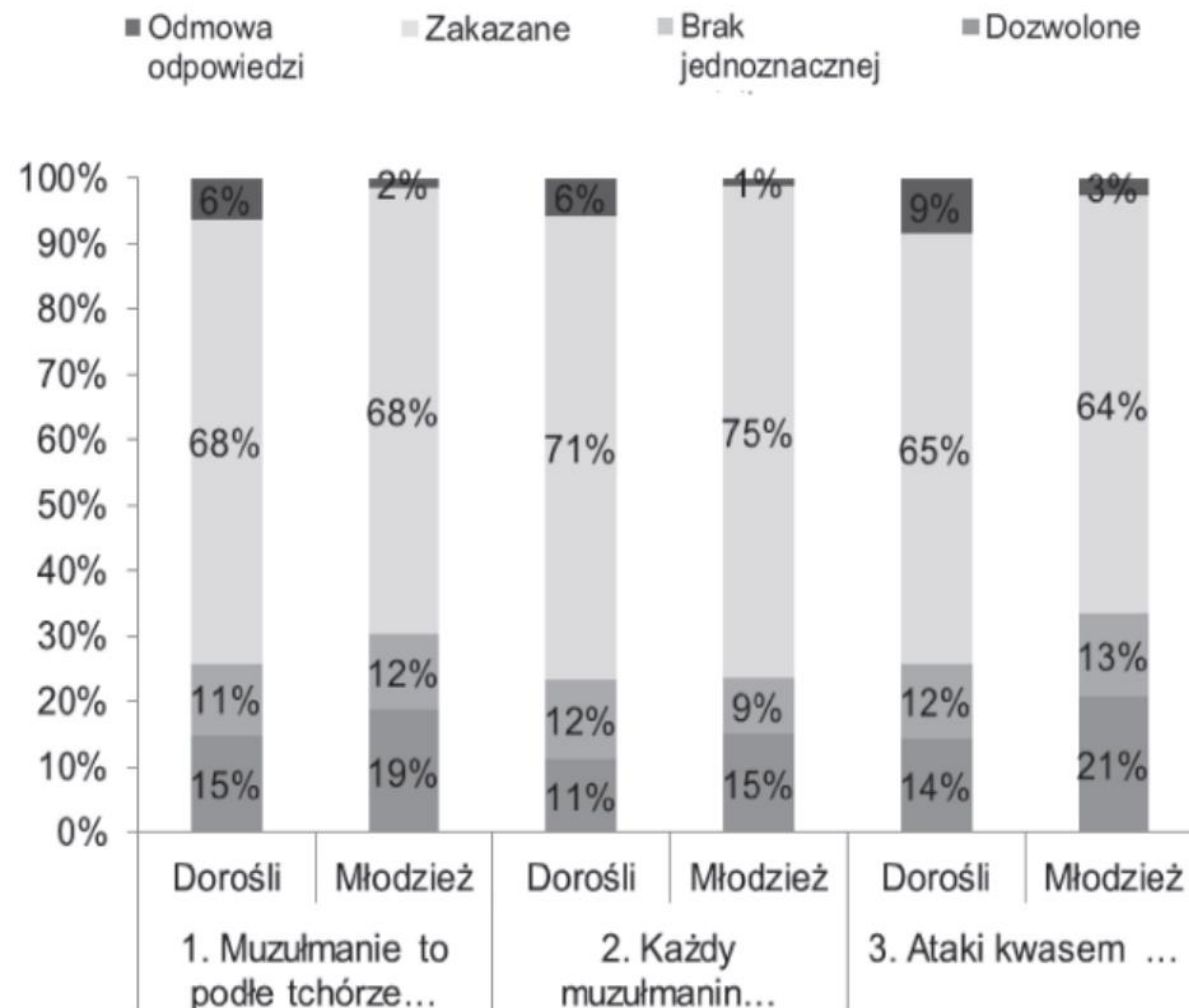
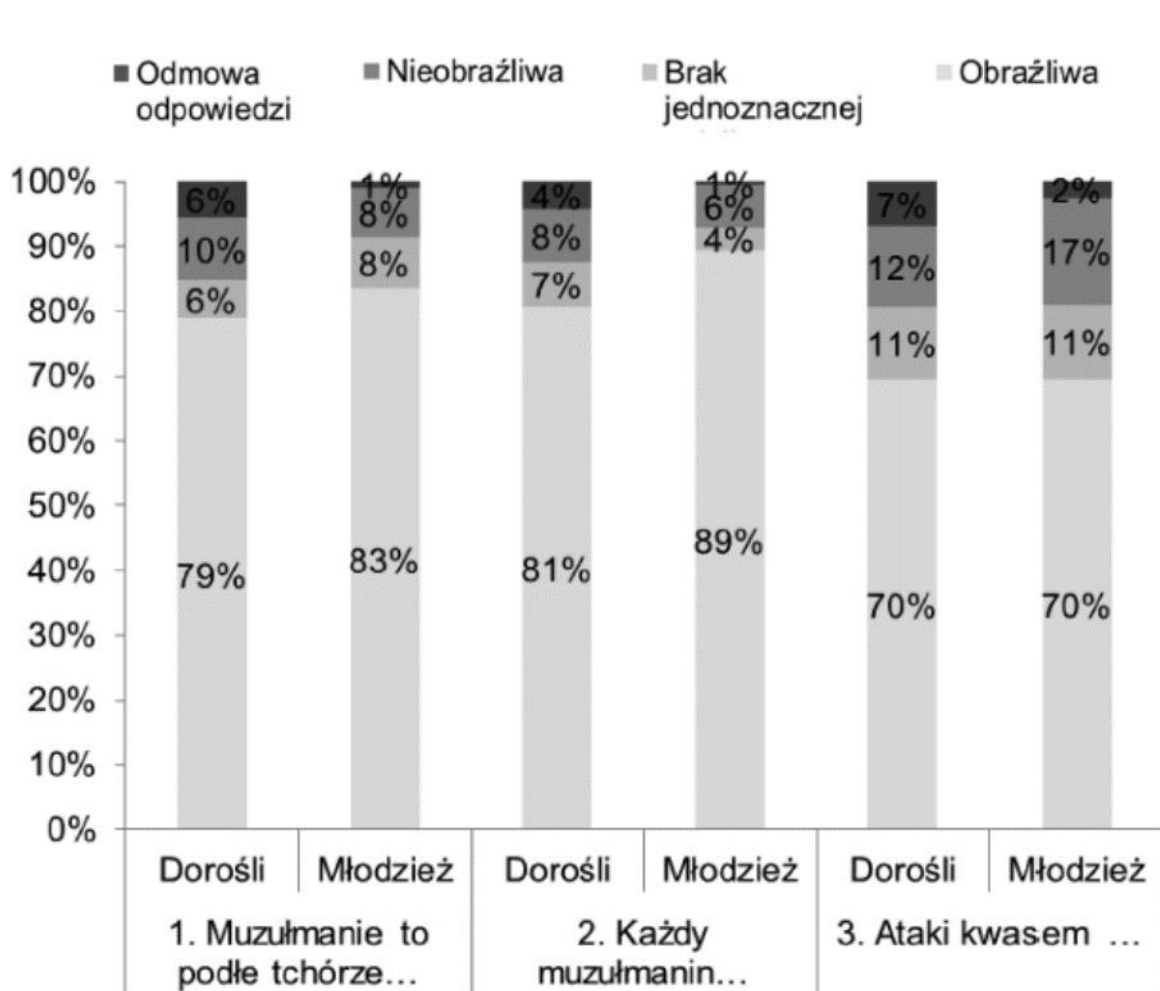
muzułmanów(11-21%)

RÓŻNICE MIĘDZY MŁODZIEŻĄ A DOROSŁYMI

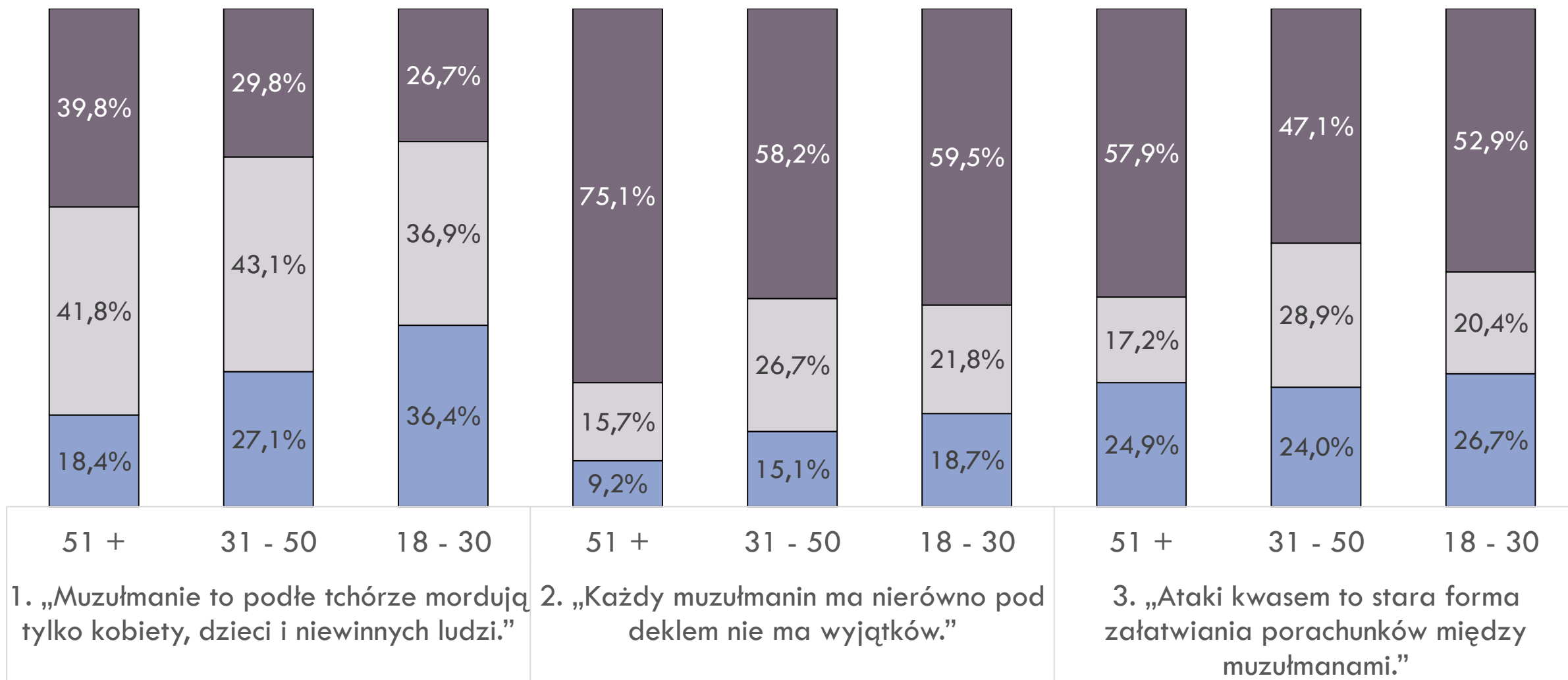
- 1) Rola poglądów politycznych
- 2) Styczność z mową nienawiści

MOWA NIENAWIŚCI W STOSUNKU DO MUŻULMANÓW

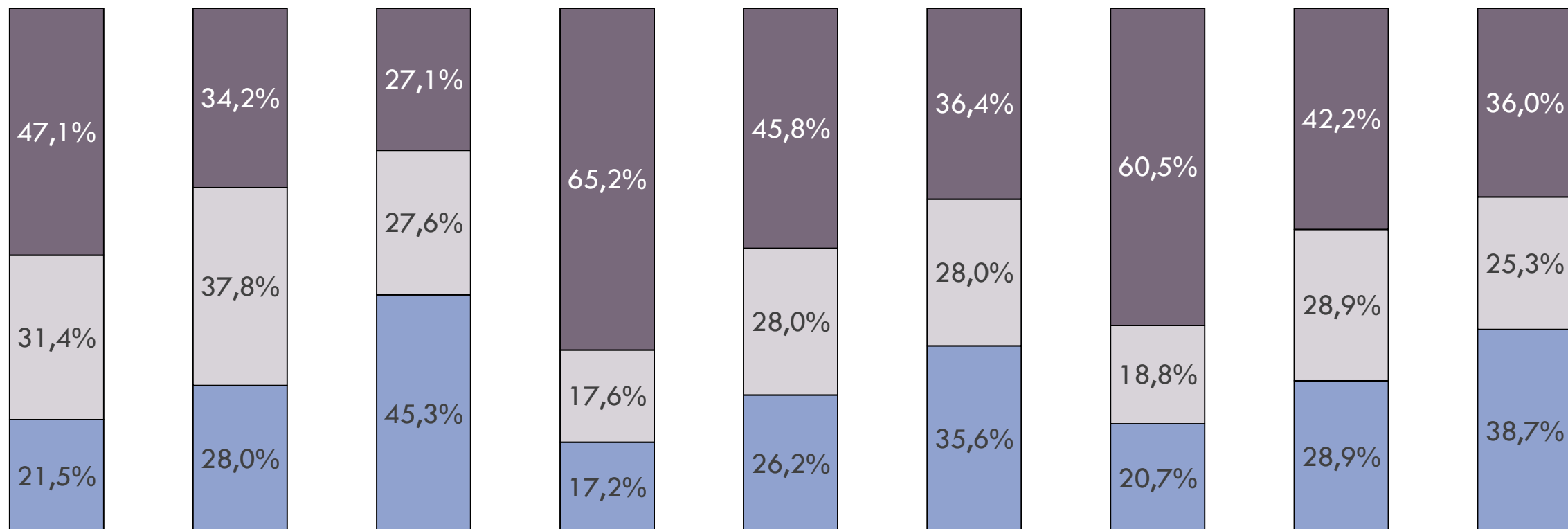
Na ile ta wypowiedź jest Pani/Pana zdaniem obraźliwa?

■ Nieobraźliwa   ■ Brak opinii   ■ Obraźliwa

Czy ta wypowiedź powinna być Pani/Pana zdaniem zakazana czy dozwolona w sferze publicznej?

■ Dozwolenie ■ Brak opinii ■ Zakazanie

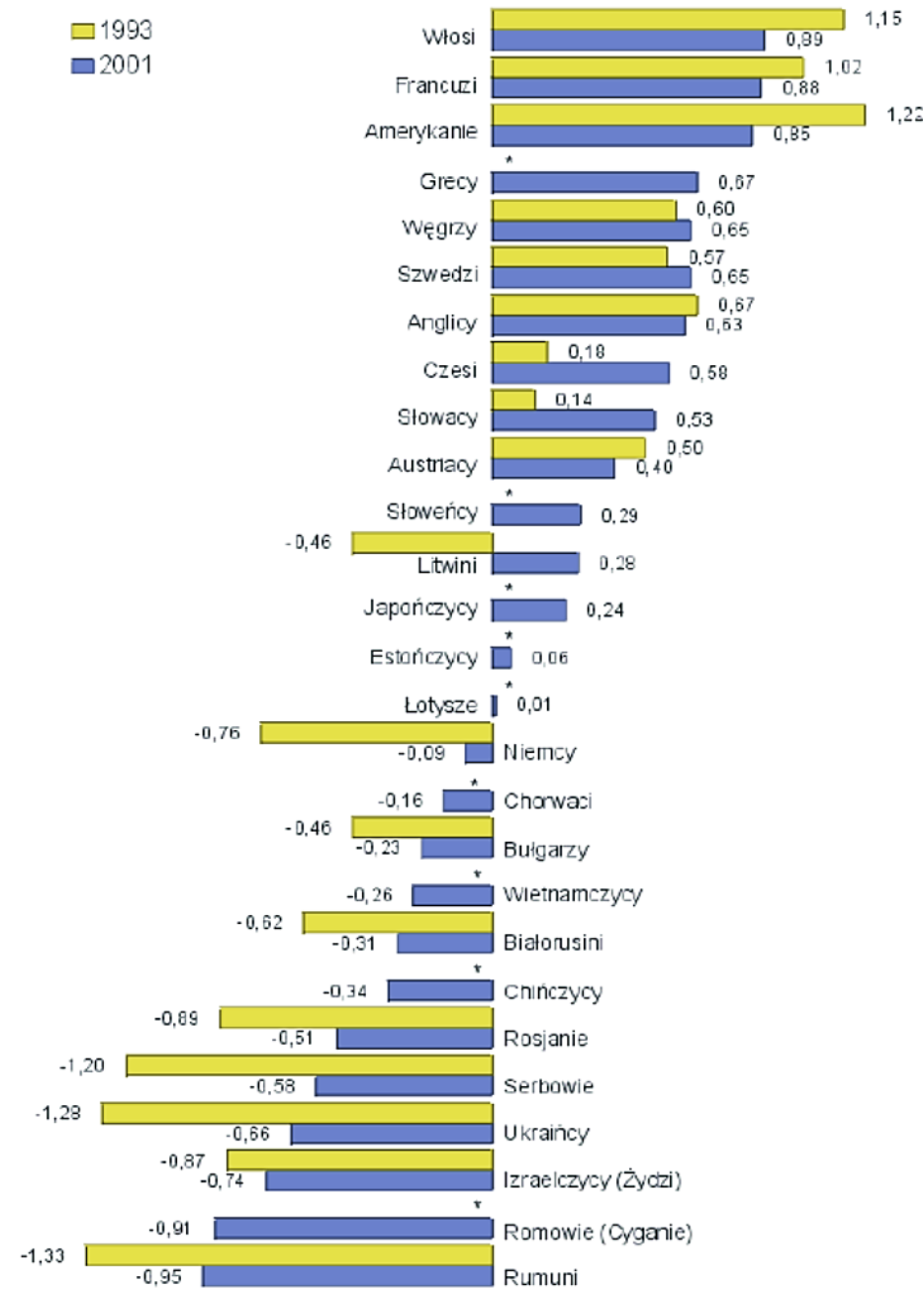

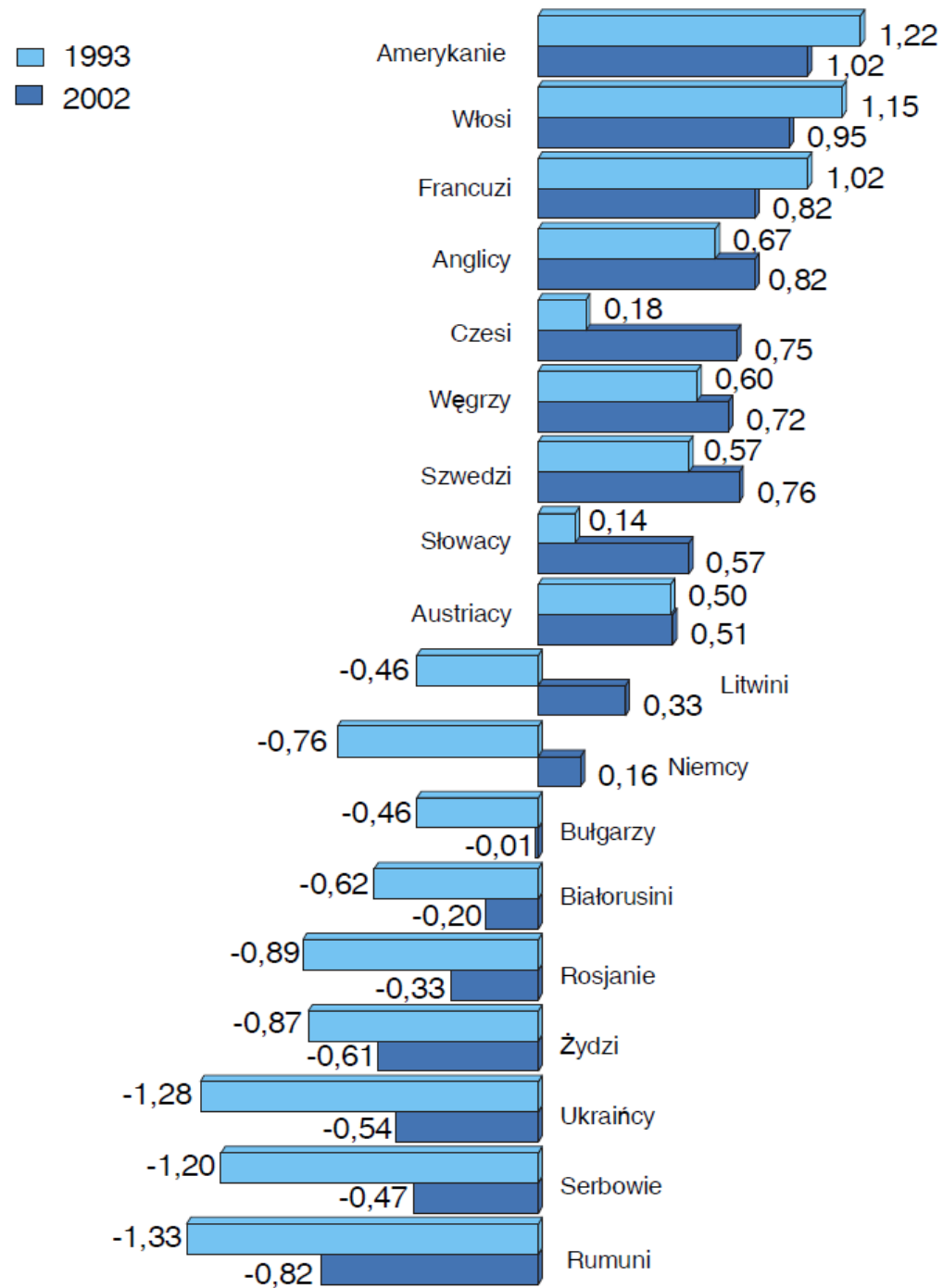
51 +
31 - 50
18 - 30
1. „Muzułmanie to podłe tchórze mordują tylko kobiety, dzieci i niewinnych ludzi.”

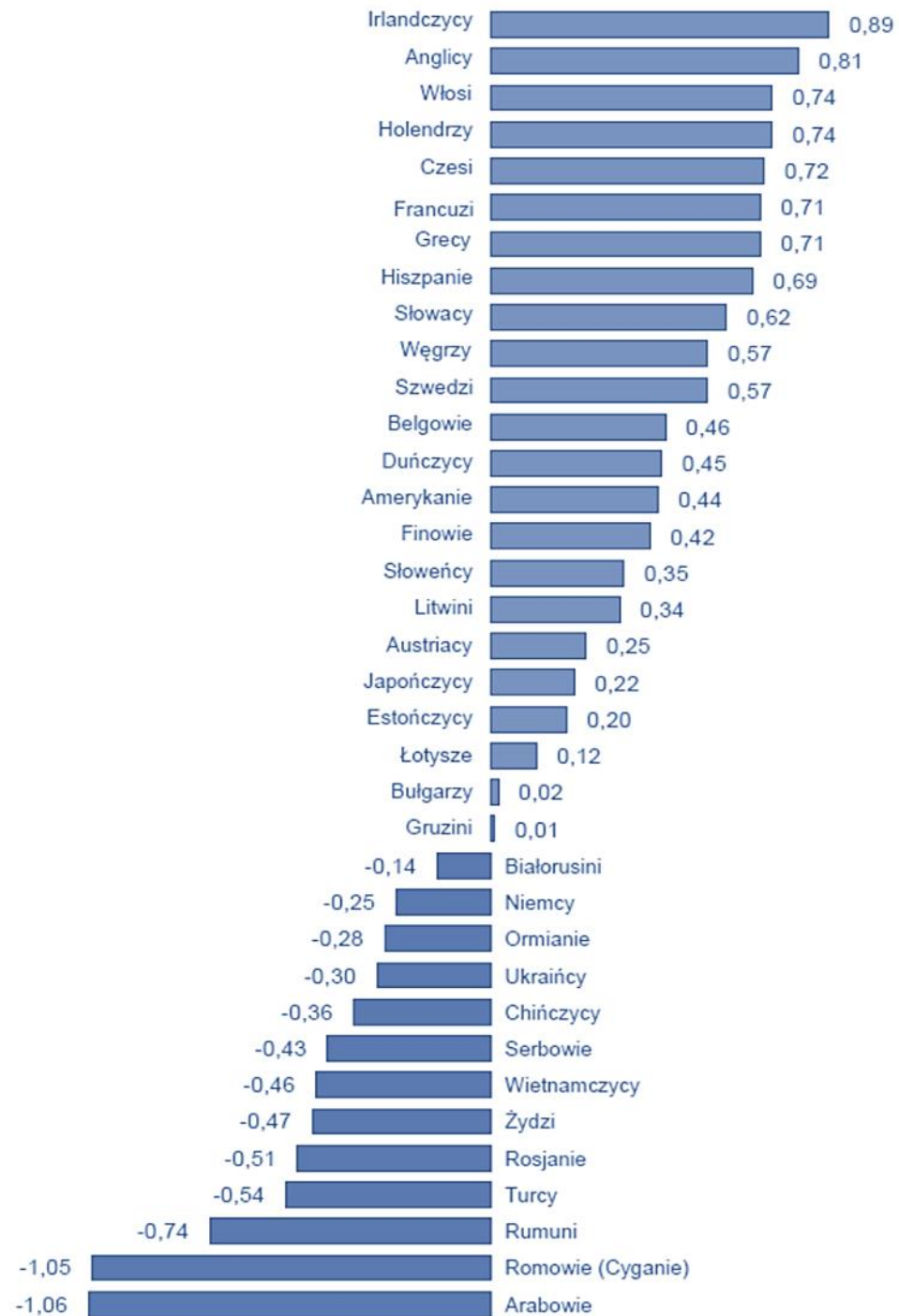
51 +
31 - 50
18 - 30
2. „Każdy muzułmanin ma nierówno pod dekle nie ma wyjątków.”

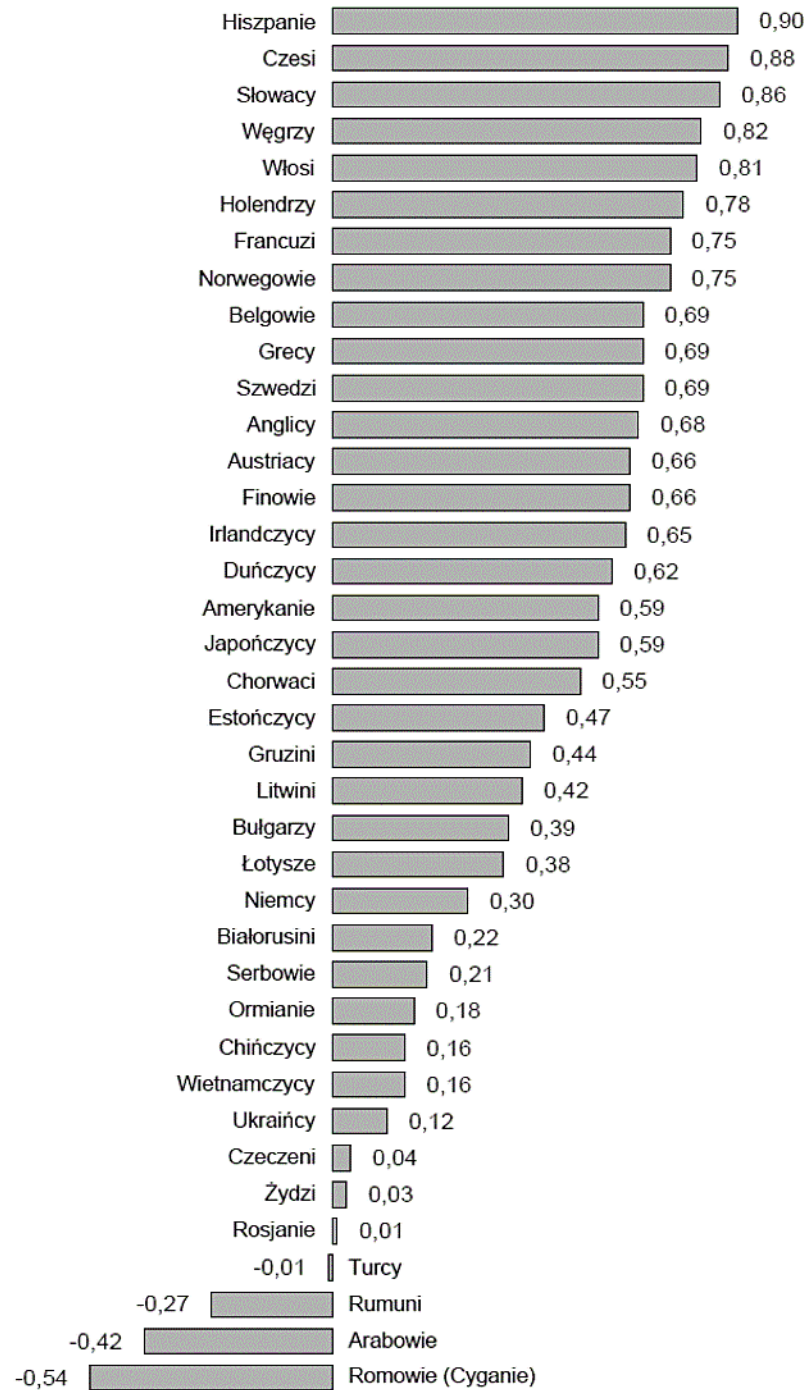
51 +
31 - 50
18 - 30
3. „Ataki kwasem to stara forma załatwiania porachunków między muzułmanami.”

RYS. 1.
 STOSUNEK POLAKÓW DO POSZCZEGÓLNYCH NARODOWOŚCI. ŚREDNIE NA SKALI OD -3
 (NIECHĘĆ DO +3 (SYMPATIA))

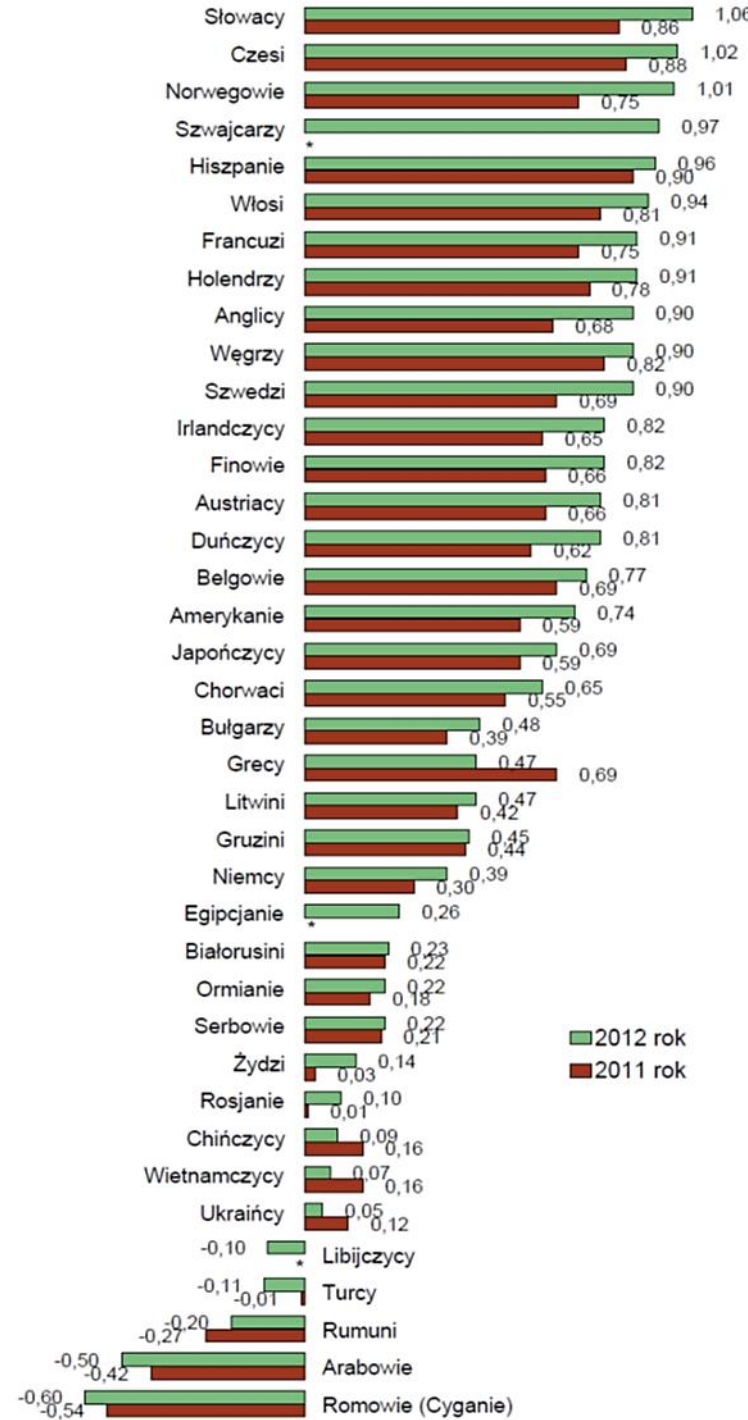

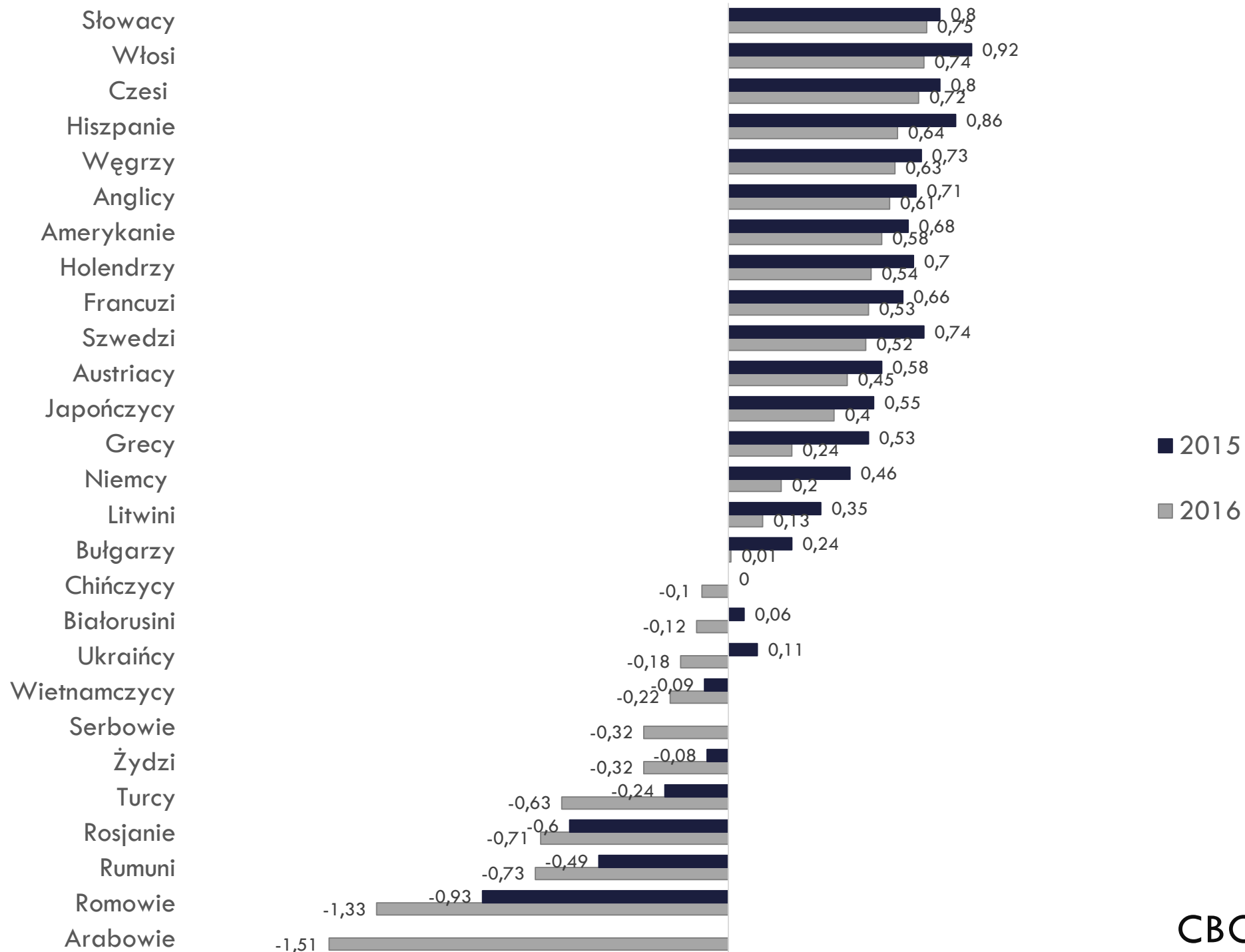

ROSNAĆCA LICZBA PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

2013: 719 spraw

2014: 1062 sprawy

2015: 1548 spraw

Pierwsze półrocze 2016: 863 sprawy

Dane Prokuratury Krajowej

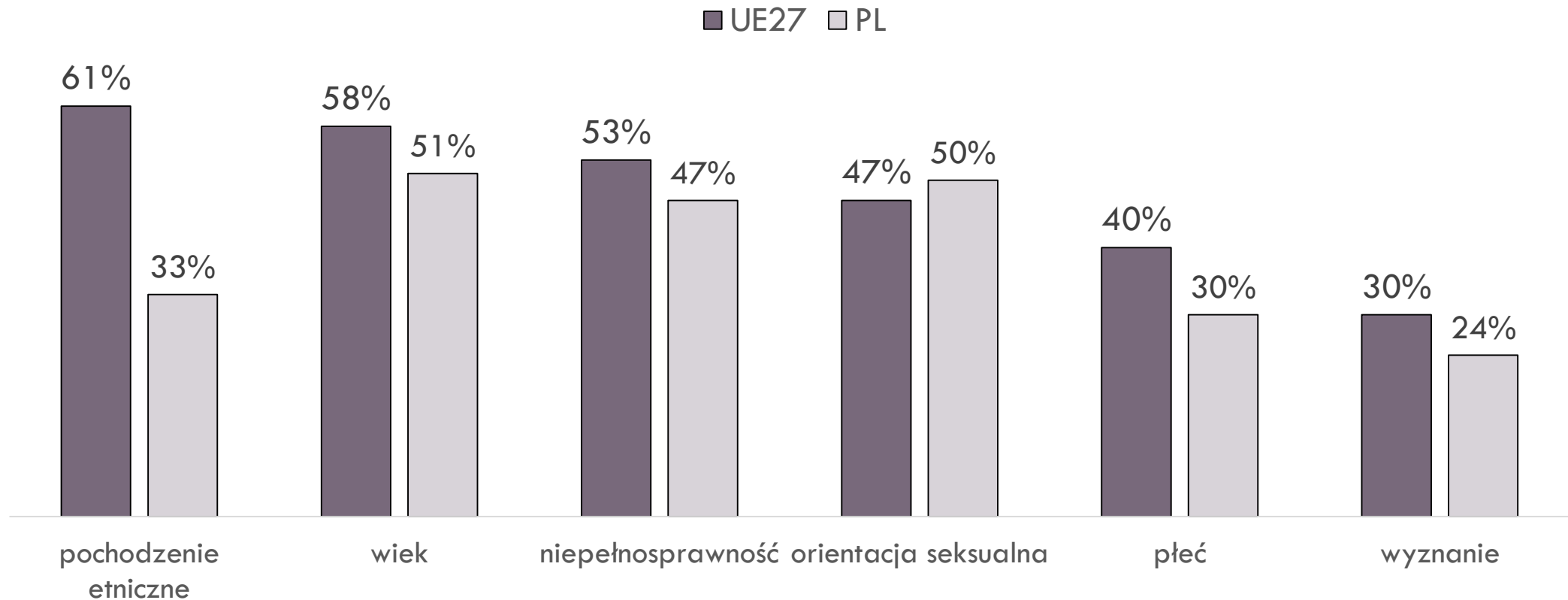
GRUPY SZCZEGÓLNIIE ZAGROŻONE DYSKRYMINACJĄ I WYKLUCZENIEM

Osoby nieheteroseksualne

Romowie

Muzułmanie

ŚWIADOMOŚĆ DYSKRYMINACJI

SKUTKI UPRZEDZEŃ

Dyskryminacja, marginalizacja

Gorsze zdrowie (stres!) i krótsza oczekiwana długość życia

Przestępstwa z nienawiści (Art. 119, 256 i 257 KK)

Zagrożenie stereotypem (Steele, Aronson, 1995; Aronson, McGlone, 2009)

Stres pourazowy, spadek samooceny, depresja (Leets, Giles, 1997)

Bezsilność: „to nic by nie dało i niczego by nie zmieniło” (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2009)

SKUTKI MOWY NIENAWIŚCI

Tendencja do wykluczania grup obcych ze swojego środowiska
(Leader, Mullen, Rice, 2009)

Jest źródłem negatywnych skojarzeń z grupami mniejszościowymi,
przez co zwiększa niechęć wobec nich (Carnaghi, Maass, 2007),
uprzedzenia (Kirkland i in., 1987; Greenberg, Pyszczynski, 1985)

Podwyższony wskaźnik samobójstw (Mullen, Smyth, 2004)

Desensytyzacja (Soral, Bilewicz, Winiewski, w przygotowaniu)

PSYCHOLOGICZNE METODY BUDOWANIA POZYTYWNYCH POSTAW MIĘDZYGRUPOWYCH

REDUKOWANIE UPREDZEŃ

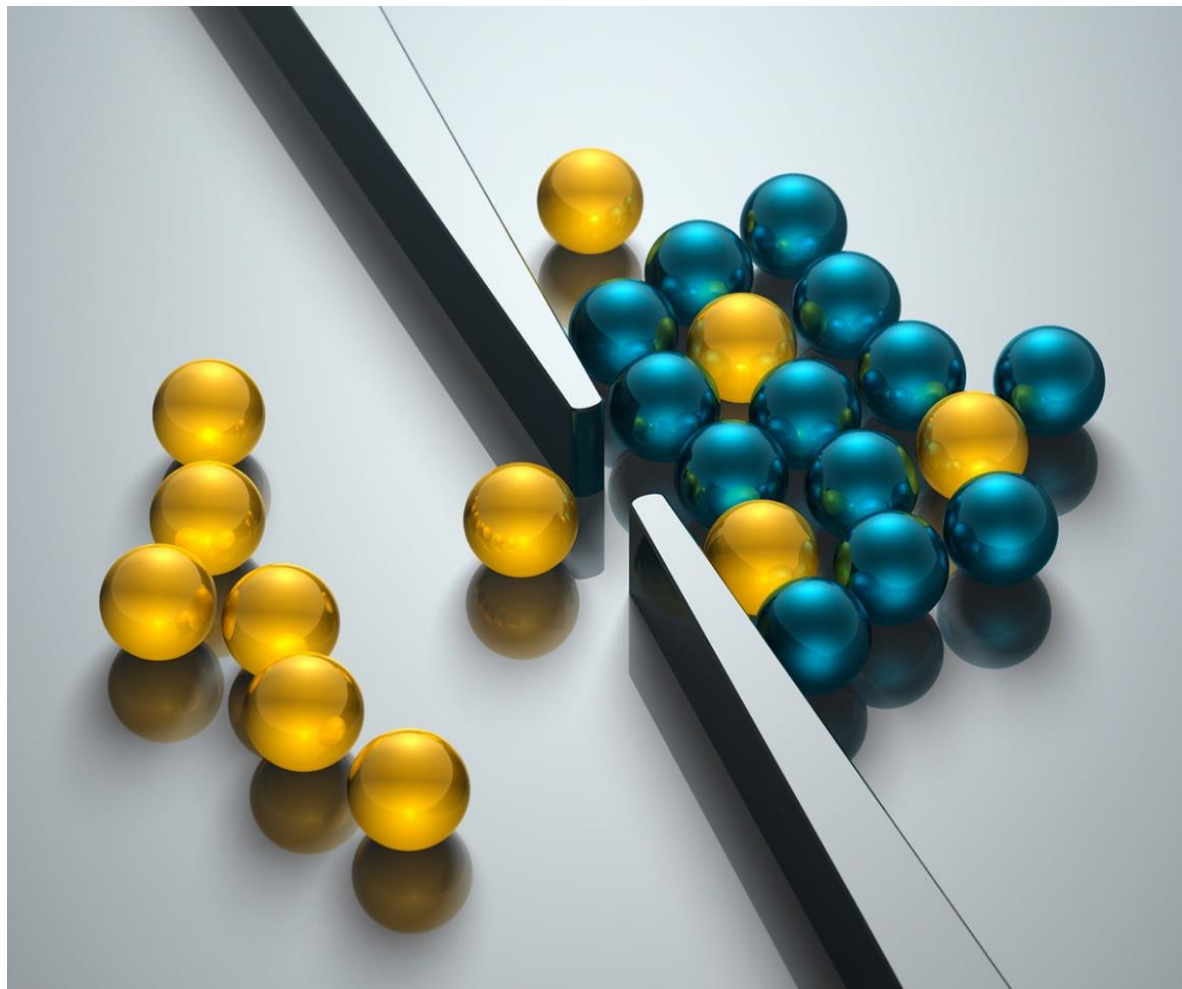
Uświadamianie mechanizmów

Kontakt międzygrupowy (Allport, 1954; Pettigrew, Tropp, 2013)

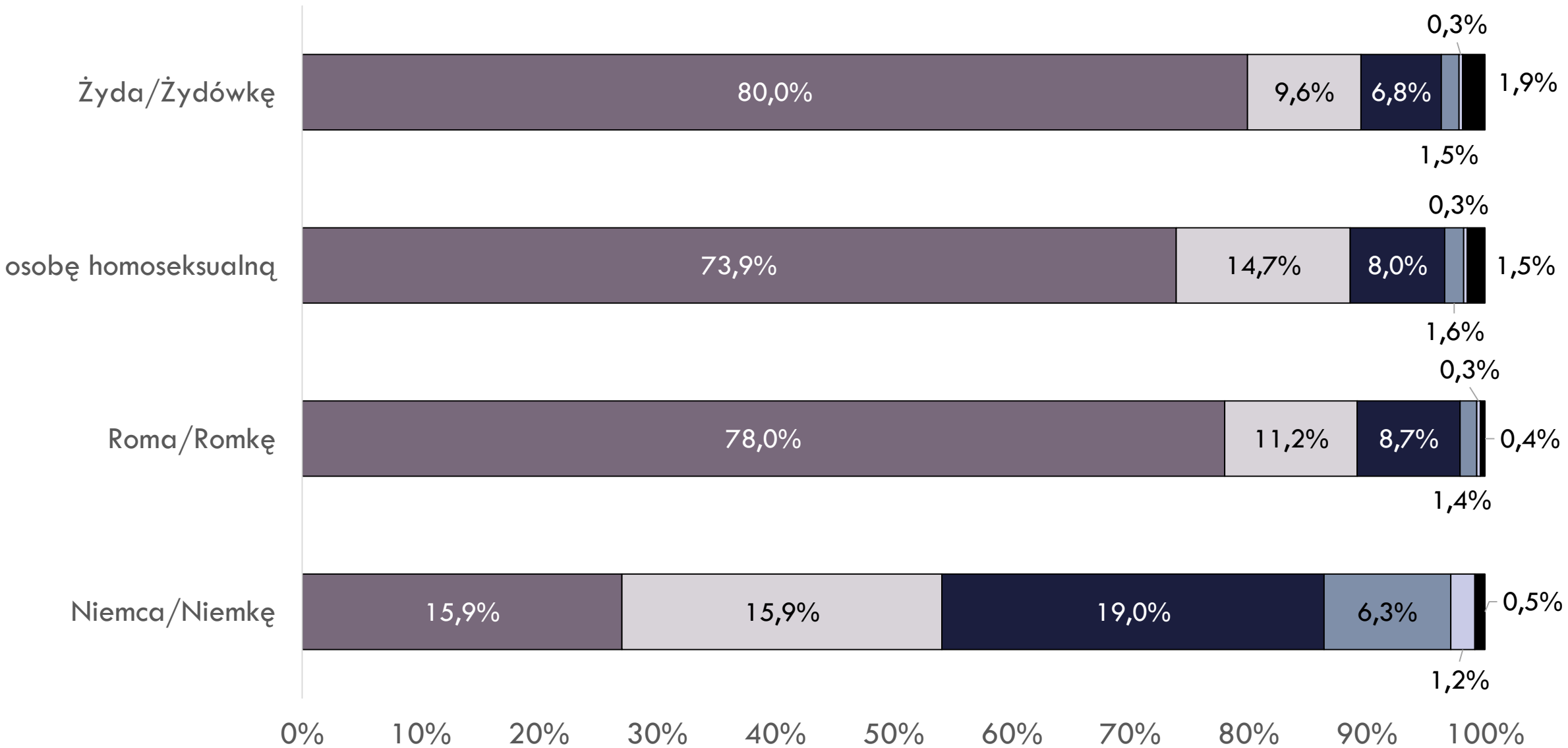
Przyjmowanie perspektywy i empatia (Batson i in., 1997; Galinsky, Moskowitz, 2000)

Kształtowanie norm społecznych

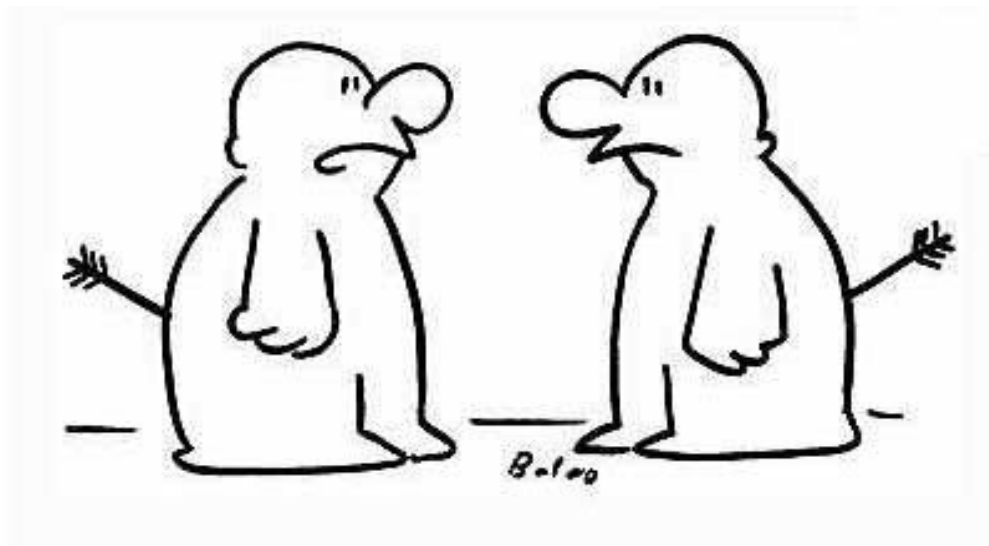
KONTAKT MIĘDZYGRUPOWY

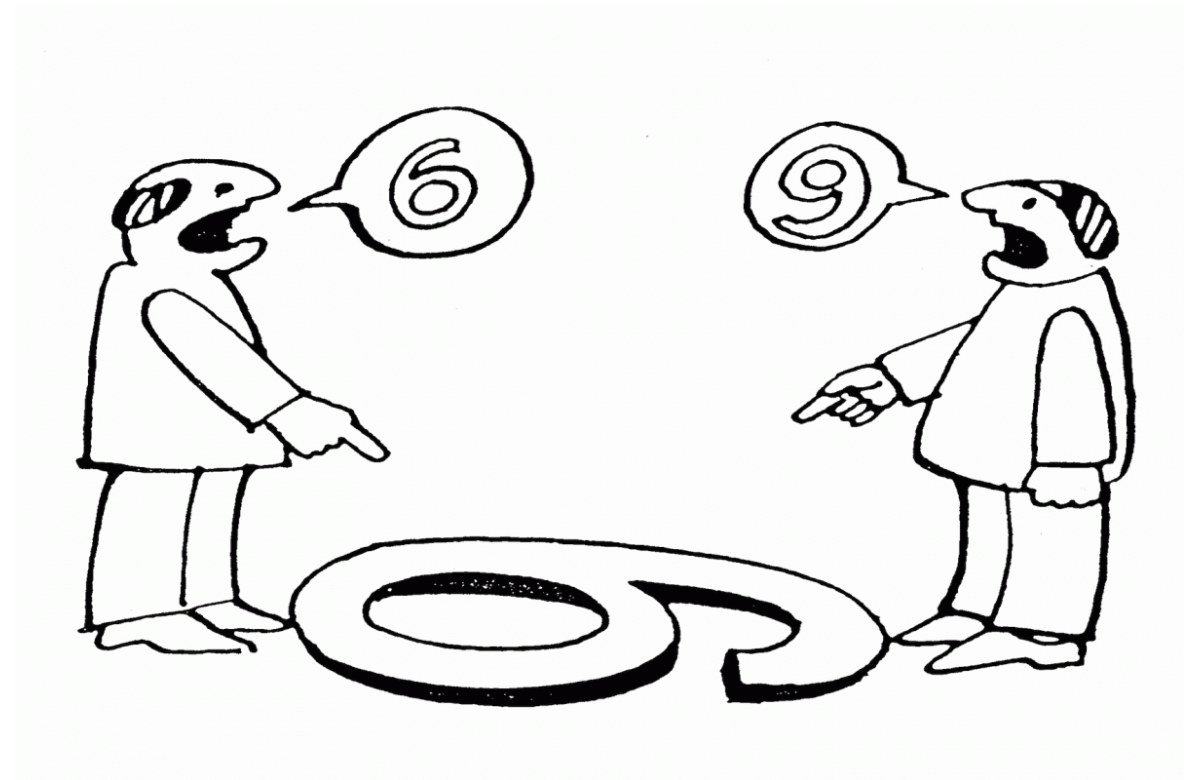
Nie, nie znam
  Tak, 1-2
  Tak, kilka
  Tak, wiele
  Tak, bardzo wiele
  Trudno powiedzieć

EMPATIA & PRZYJMOWANIE PERSPEKTYWY

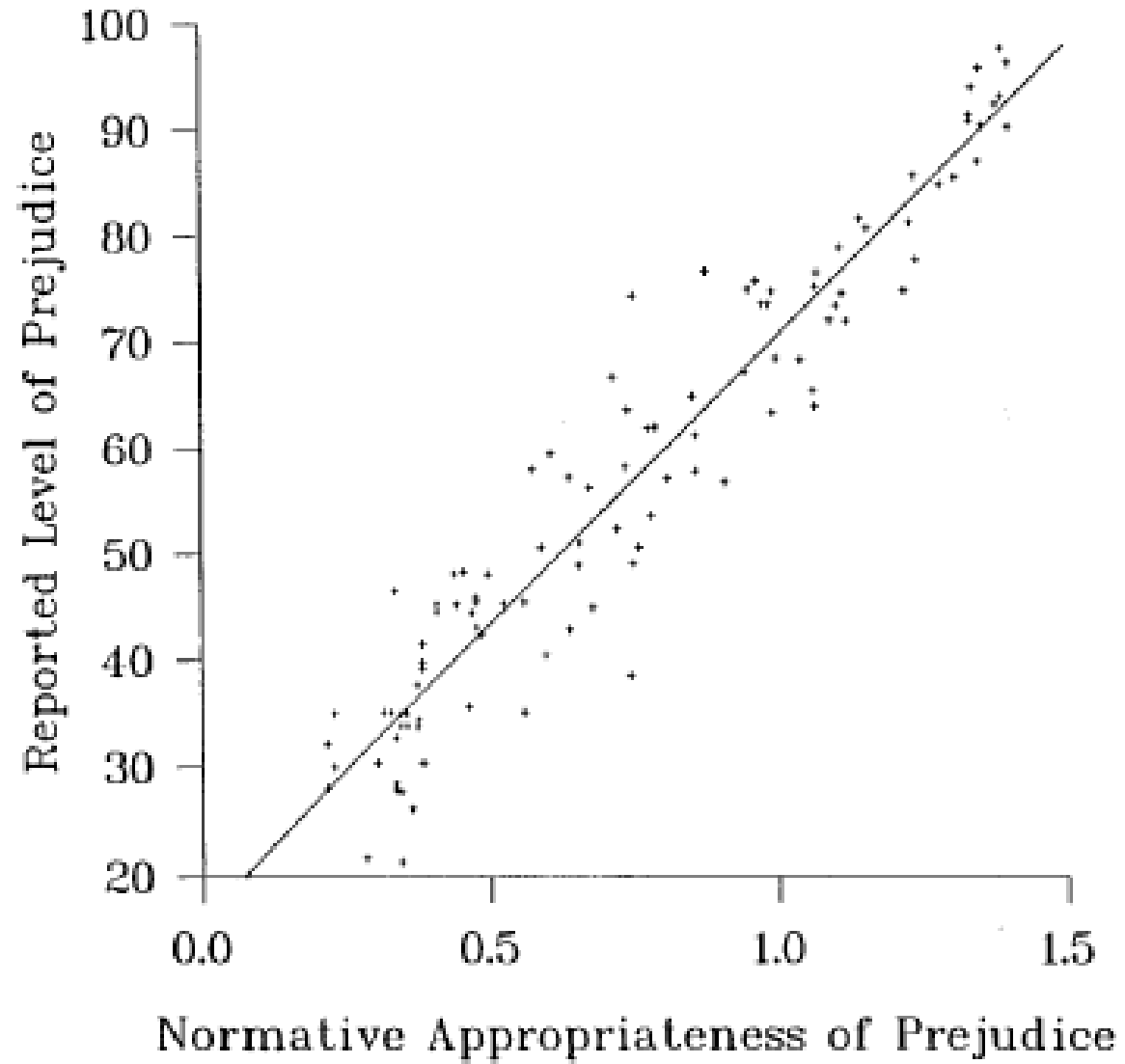

„Doskonale rozumiem jak się teraz czujesz.”

NORMY SPOŁECZNE

$$r = 0,96$$

Figure 1. Prejudice reports predicted by normative appropriateness, $r = .96$.

JAK TE MECHANIZMY WYKORZYSTAĆ W EDUKACJI?

Reagowanie na mowę nienawiści/dyskryminację (NORMY!)

Zrównoważony język

Wiedza

Kontakt międzygrupowy

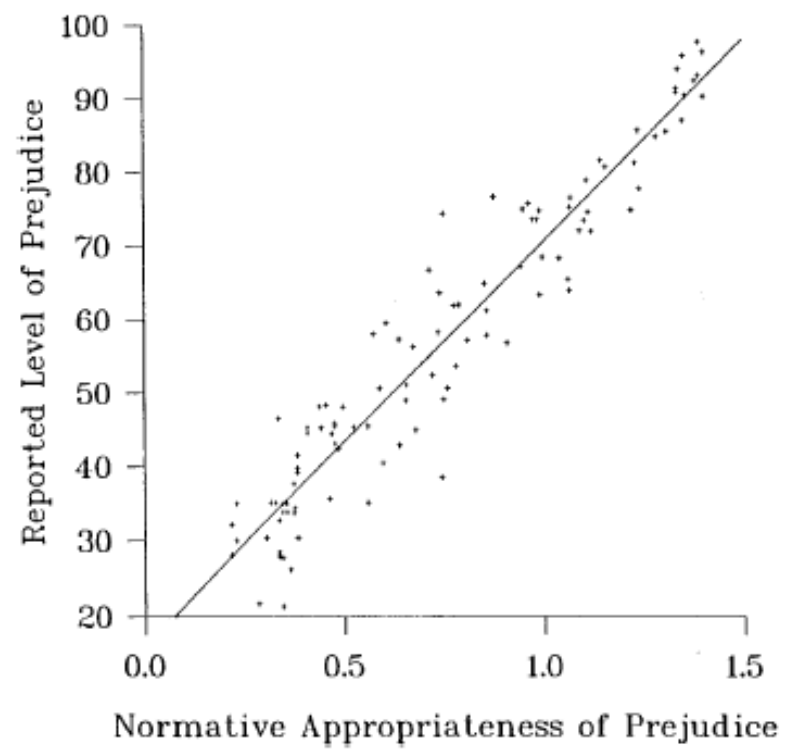

Figure 1. Prejudice reports predicted by normative appropriateness, $r = .96$.

W CO WIERZY ATEISTA?

JAK TO JEST BYĆ MAMA, OSOBY HOMO-SEKSUALNEJ?

JAK MÓWIĆ ROM CZY CYGAN?

Co to znaczy „trzeźwy alkoholik“?

JAK MOŻNA PORUSZĄĆ SIĘ, NA WÓZKU INHALIZYKIN PO RADOMIU?

Żywa Biblioteka

Możesz zadać każde pytanie

Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia”
Radom, ul. Kopernika 1

26 kwietnia 2015, godz.: 10.00-20.00

znajdź nas na facebooku:
[zywabiblioteka/human library radom](http://zywabiblioteka/humanlibraryradom)

PROGRAM „SZKOŁA DIALOGU”

KONTEKST

Przed II wojną światową:

36% mniejszości; 10% populacji - Żydzi

Obecnie:

ponad 97% etnicznych Polaków (Narodowy Spis Powszechny 2011)

peuk.fiiz.pl

ANTYSEMITYZM W POLSCE

Tradycyjny antysemityzm – 22%

Wtórny antysemityzm – 58%

Stereotyp spiskowy – 67%

(Polski Sondaż Uprzedzeń 2, 2013)

ANTYSEMITYZM MŁODZIEŻY

Żydzi są jedną z najmniej lubianych grup

→ wysoki dystans społeczny i podzielenie antysemickich poglądów

(Bilewicz, Wójcik, 2009)

NIEADEKWATNOŚĆ SZKOLNEJ EDUKACJI

Brak związku z antysemityzmem (Bilewicz & Wójcik, 2009)

Liczba lekcji poświęconych nauce o Holokauście wiązała się z **większym** przecenianiem pomocy udzielanej Żydom przez Polaków w czasie wojny (Witkowska, Stefaniak, Bilewicz, 2014)

„SZKOŁA DIALOGU”

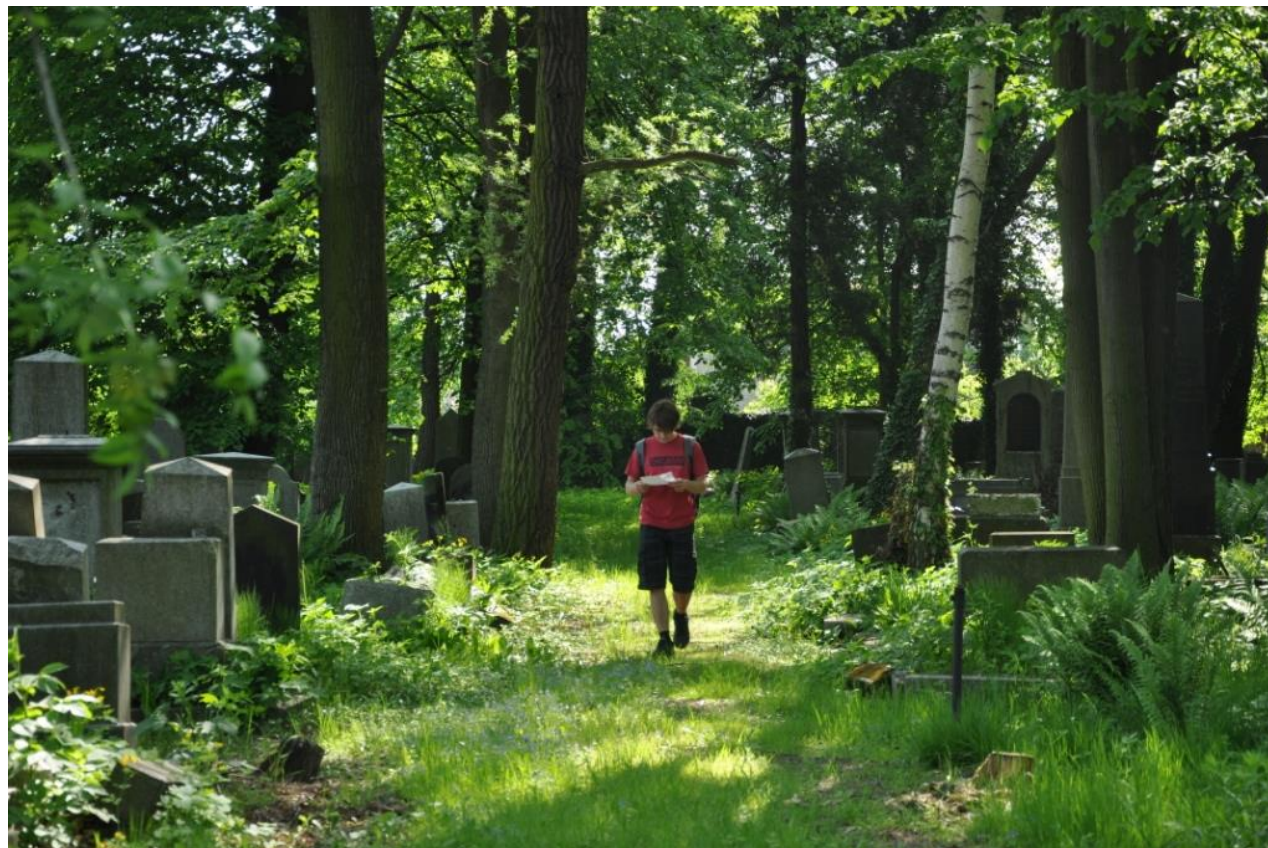
- 4 warsztaty dla uczniów 3. klas gimnazjów i szkół średnich
- Skupienie na lokalnej historii i materialnym dziedzictwie

„SZKOŁA DIALOGU”

- Historia mniejszości (większości) żydowskiej w miejscu zamieszkania
- Własna aktywność

ZAŁOŻENIA

Aktywne zaangażowanie z dziedzictwem żydowskim – jest doświadczeniem **podobnym do doświadczenia kontaktu międzygrupowego**

Narracje o historii włączające „grupy obce” będą prowadzić do **kształtowania pozytywnych postaw międzygrupowych**

Wzmocnienie przywiązania do miejsca i zainteresowania historią lokalną przyczyni się do większej gotowości zaangażowania na rzecz lokalnej społeczności

METODOLOGIA BADANIA

2012: N = 427; 2013: N = 486; 2014: N = 612; 2015: N = 682

Zainteresowanie historią (Lewicka, 2012)

Przywiązanie do miejsca (Lewicka, 2005)

Postawy wobec Żydów (Termometr Uczuć)

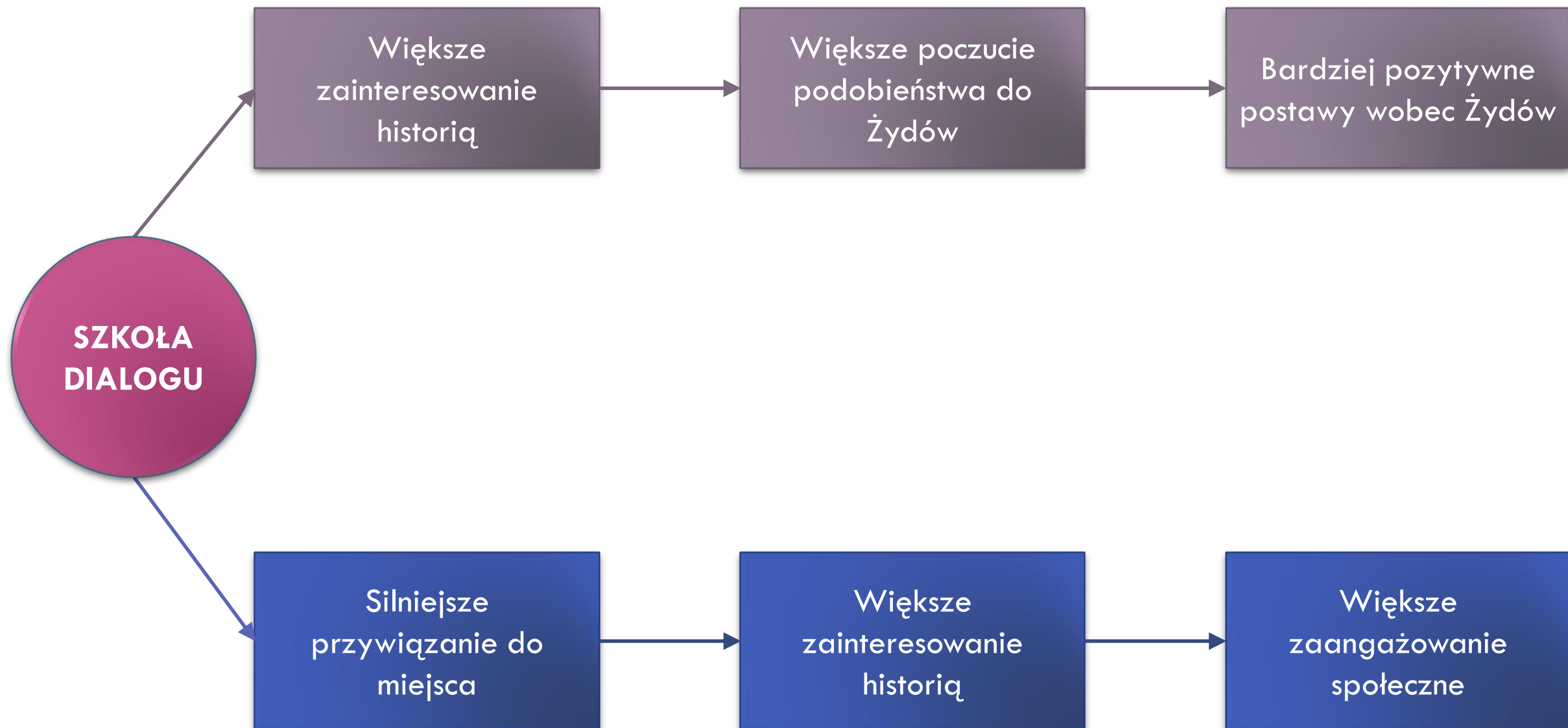
Poczucie podobieństwa z Żydami (Aberson & Howanski, 2002)

Intencje społecznego zaangażowania się (~ kapitał społeczny)

REZULTATY

- Zainteresowanie historią ↑
- Przywiązanie do miejsca ↑
- Pozytywne uczucia wobec Żydów ↑
- Poczucie podobieństwa ↑
- Zaangażowanie społeczne ↑

WNIOSKI

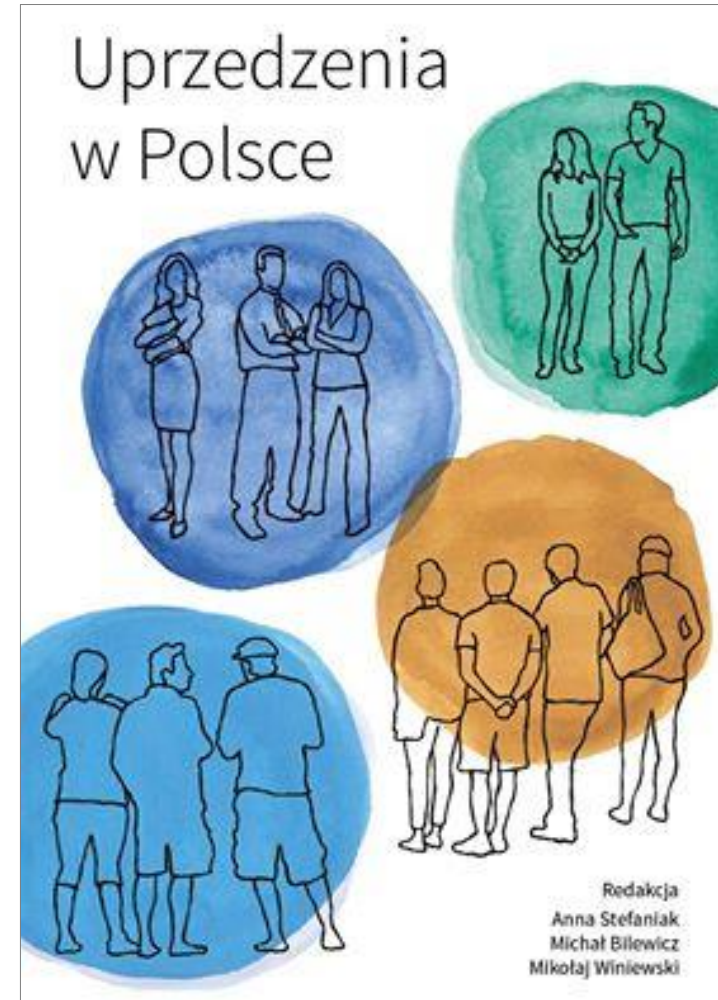
Uczestnictwo w Szkole Dialogu wpływa na:

→ postawy międzygrupowe poprzez wzrost zainteresowania historią i poczucie podobieństwa

→ gotowość społecznego angażowania się poprzez wzrost przywiązania do miejsca i zainteresowania jego historią

„...dotarło do mnie, że żydzi [sic!] to wcale nie są źli ludzie, (tak jak mi dziadek opowiadał różne historie związane właśnie z nimi), bardzo się cieszę ze spotkań z Jagodą i Agatą, że pomogły mi, wytłumaczyły mi na czym to wszystko polega” (Chełm, 2011)

ASTEFANIAK@PSYCH.UW.EDU.PL

CBU.PSYCHOLOGIA.PL

WWW.FACEBOOK.COM/CENTRUMBADANNADUPRZEDZENIAMI/